

FAKTA.

2A/2020

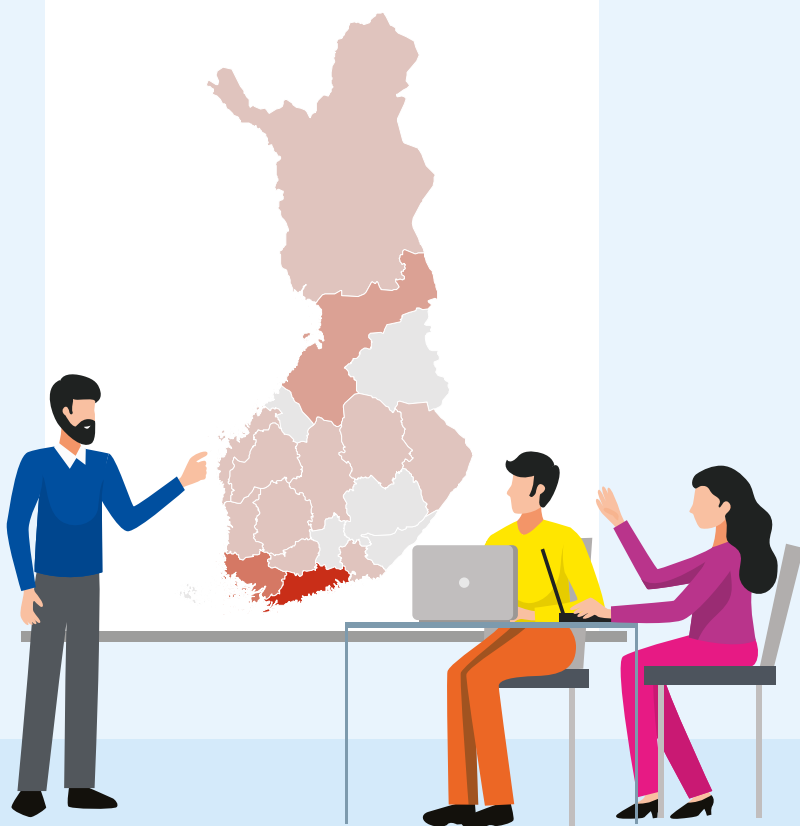
express

TOIVEENA ERIYTTÄMISMAHDOLLISUUKSIA, YKSILÖLLISIÄ OPPIMISPOLKUJA JA VAIKUTTAVAA VISUAALISUUTTA

*Valtakunnallisen oppimateriaalikyselyn
2019 tuloksia*

Kyselyyn osallistuneet maakunnittain

0 50 100 150 200 250 300 hlöä

TAUSTAA

- Opetushallitus toteutti loppuvuonna 2019 ensimmäisen valtakunnallisen oppimateriaalikyselyn.
- Vastaamaan kutsuttiin esiopetuksen, perusopetuksen ja toisen asteen opettajia ja rehtoreita sekä koulutuksen parissa toimivia kuntien virkamiehiä.
- Kyselyyn saatiin osallistumisia 1483, joista opetushenkilöstöltä 1185 ja virkamiehiltä 298.
- Osallistujat vastasivat kyselyyn joko suomeksi tai ruotsiksi, mutta vastaukset käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena.
- Vastauksia saatiin kattavasti eri koulutusasteilta ja eri puolilta Suomea.
- Vastaajilta kysyttiin heidän näkemyksiään tällä hetkellä käytössä olevista oppimateriaaleista ja opetuksen työkaluista sekä oppimisalustojen ja oppimisanalytiikan käytöstä.
- He saivat lisäksi vapaamuotoisesti kuvailla, millainen olisi paras mahdollinen tulevaisuuden oppimateriaali.

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

OPETUKSESSA YHDISTETÄÄN MATERIAALEJA JA TYÖKALUJA MONIPUOLISESTI

Opettajilta kysyttiin, mitä oppimateriaaleja, aineistoja, työkaluja ja välineitä he ovat käyttäneet opetuksessaan viimeisen kuukauden aikana. Vastausten perusteella eniten käytetään oppi- ja tehtäväkirjoja sekä digitaalisia materiaalikokonaisuuksia. Nämä muodostavat usein opetuksen rungon, jota täydennetään esimerkiksi peleillä, kuvilla ja videoilla sekä muilla teksteillä, kuten uutisilla.

Esiopetuksessa oppimisen tukena käytetään paljon erilaisia leikkejä ja pelejä. Oppikirjoja käytetään jonkin verran, mutta yleisemmin mainitaan erilaiset opettajan oppaat. Lisäksi käytössä on pelillisiä sovelluksia esimerkiksi kirjainten ja numeroiden opetteluun.

Perusopetuksessa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia oppimateriaaleja. Opetus perustuu tyypillisesti kaupallisten kustantajien oppikirjoihin ja niihin liittyviin opettajan aineistoihin. Niiden lisäksi käytetään kirjoihin liittyviä digitaalisia tehtäviä sekä maksuttomia verkkotehtäviä ja pelejä. Opettajat tekevät opetusmateriaalia myös itse. Toiminnallinen oppiminen on suosittua, ja oppilaita ohjataan tuottamaan itse oppimateriaaleja digitaalisilla välineillä. Digitaaliset oppimisympäristöt ovat aktiivisessa käytössä, ja esimerkiksi videoita hyödynnetään opetuksen tukena. Erityisopettajat tekevät käyttämänsä materiaalit usein itse tai muokkaavat valmiita materiaalia oppilailleen sopivaksi. Lisäksi he käyttävät paljon havainnollistavaa materiaalia opetuksessaan.

Lukiokoulutuksessa opetuksen runkona käytetään valtaosin kustantettuja oppikirjoja. Opettajilla on usein käytössään kirjaan liittyvää esitysaineistoa sekä digitaalisia tehtäviä. Opettajat tekevät digitaalisilla työkaluilla tehtäviä myös itse ja hyödyntävät niissä pelillisiä elementtejä. Opetusta täydennetään videoilla ja verkosta löytyvällä ajankohdaisella materiaalilla. Oppimisolustaa käytetään esimerkiksi tehtävien palauttamiseen, ja myös Ylioppilastutkintolautakunnan koejärjestelmä Abitti on aktiivisessa käytössä.

VASTAAJIEN VIIMEISEN KUUKAUDEN AIKANA KÄYTTÄMÄT OPPIMATERIAALIT

TOP 5

1. Digitaalinen materiaali
2. Kirjat ja monisteet
3. Kuvat, videot ja musiikki
4. Pelit
5. Julkaisut ja uutiset

”Olen käyttänyt kustantajien oppikirjoja, itse tuottamaani materiaalia sekä ilmaista materiaalia internetistä. Käytän ilmaisia ohjelmistoja ja materiaaleja aina, kun se on mahdollista, mutta kustannettu laadukas oppikirja on hyvä tuki. Käytän kirjoja joka tunti, mutta useimmiten tuotan lisäksi omaa materiaalia lisäksi.”

- Lukion opettaja, Uusimaa

”Katson kurssin sisällöt ja tavoitteet opetussuunnitelmasta. Kerään aihepiiriin sopivan materiaalin eri lähteistä: verkosta, oppikirjasta, autenttisista teksteistä, mainoksista ja ohjeista. Tuotan itse etenkin pelillistämiseen ja taktiiliseen oppimiseen tarkoitettua materiaalia. Haalin ideoita kaikkialta, ja yhdistelen ja parantelen niitä omaan käyttöön ja omalle ryhmälle sopivaksi. Toisinaan luokassa vierailee myös Nao6-robotti.”

- Opettaja, muu koulutusaste, Uusimaa

Ammatillisen koulutuksen opettajat tekevät lukiokollegojaan useammin oppimateriaalinsa itse ja julkaisevat ne oppimisalustoilla. Opettajat tuottavat myös verkko-opiskelumateriaaleja, joiden avulla tapahtuva opiskelu on pääosin itsenäistä, mutta opettaja on lähiopetustunneilla opiskelijan saatavilla. Teoriaopetusta täydennetään sekä itse kuvatuilla että muiden tuottamilla videoilla. Oppimateriaalina käytetään ammattikirjallisuutta ja muuta autenttista alan materiaalia. Osa opettajista käyttää myös kustannettuja oppikirjoja, joista painettu kirja on suosittu vaihtoehto kuin digitaalinen. Ruotsinkielisessä ammatillisessa koulutuksessa käytetään jonkin verran Ruotsissa tehtyä oppimateriaalia. Muilta osin materiaali on

samantyyppistä kuin suomenkielisessä koulutuksessa.

VIRKAMIEHEN MIELESTÄ OPPIMATERIAALI ON PÄÄOSIN HYVÄÄ, MUTTA HAJONTAA ON PALJON

Kyselyyn vastanneet kuntien virkamiehet pitävät oppimateriaalien nykytilaa pääosin hyvänä. Digitaaliset oppimisympäristöt ovat arkipäivää, ja painetulla materiaalilla on vankka käyttäjäkuntansa. Tarjolla on monipuolisia painettuja oppimateriaaleja, joita digimateriaalit

”Kirjallinen materiaali on tasokasta. Materiaalia on tarjolla paljon ja se on pedagogisesti pohdittua.”

- Virkamies, Kainuu

”Painetun ja digitaalisen oppimateriaalin tasapaino ei ole löytynyt, ja painettu oppimateriaali ei pysty riittävästi vastaamaan eri osaamistasoihin.”

- Virkamies, Lappi

täydentävät. Osa virkamiehistä pitää nykyisiä oppimateriaaleja vanhanaikaisina, osa taas toteaa oppimateriaalien olevan lähtökohtaisesti laadukkaita. Vastauksissa nousee esiin huoli opettajien tuottamien oppimateriaalien laadusta ja sen varmistuksesta.

Oppimateriaalia on saatavilla paljon, mutta erityisesti digitaalisten materiaalien kirjo on laaja. Virkamiehet pitävät haasteellisena useiden erilaisten oppimisalustojen käyttöä. Erityistä tukea tarvitseville ei ole riittävästi materiaaleja, ja myös taitavilta oppijoilta puuttuu haastavampaa materiaalia. Laaja-alaista oppimista tukevaa materiaalia ei ole tarpeeksi saatavilla, eivätkä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistukset vielä näy riittävästi oppimateriaaleissa. Virkamiehet ovat myös huolissaan siitä, että joissain kouluissa joudutaan säästösyistä käyttämään vanhentuneita oppikirjoja.

OPPIMATERIAALIN VALITSEVAT OPETTAJAT, OPPIJAT EIVÄT JUURI VOI VAIKUTTAA

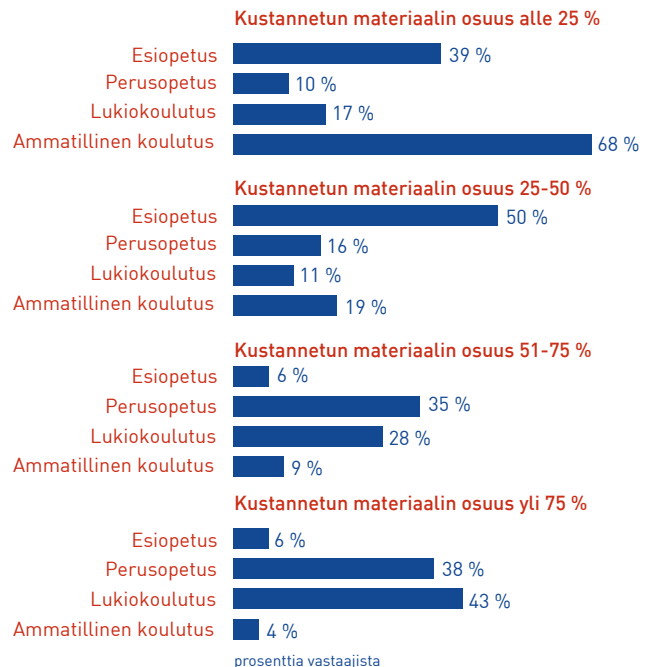
Perusasteen opettajat valitsevat useimmiten käytettävän oppimateriaalin yhdessä, ja rehtori päättää, sopiiko hankinta budjettiin. Oppilaat eivät suoranaisesti osallistu oppimateriaalien valintaan, mutta opettajat havainnoivat, mikä materiaali toimii käytössä. Usein samaa materiaalia kuitenkin käytetään useampia vuosia, jolloin opettajan vaikutusmahdollisuudet ovat rajalliset. Erityisoppilaille oppimateriaalit valitaan usein yksilöllisesti.

Lukioissa aineenopettajat tekevät oppimateriaalivalinnat usein itsenäisesti, mutta jos lukiossa on monta saman aineen opettajaa, he käyttävät yleensä samaa materiaalia. Joissain lukioissa kysytään myös opiskelijoiden mielipidettä oppimateriaaleista. Lisäksi opiskelijat voivat valita, hankkivatko he kirjansa painettuna vai digitaalisena.

Ammatillisissa oppilaitoksissa päätöksen oppimateriaalin käyttöönotosta tekee yleensä oppiaineen opettaja tai opettajaryhmä. Usein päätöksen hyväksyy koulutuspäällikkö tai rehtori. Joissain oppilaitoksissa myös opiskelijoilta kysytään mielipidettä. Joillekin aloille on tarjolla vain yksi valmis oppimateriaalivaihtoehto. Tällöin päätettäväksi jää, käytetäänkö sitä vai tekeekö opettaja oppimateriaalin itse. Opiskelijoilla on yleensä mahdollisuus kommentoida opettajien tekemiä materiaaleja.

Oppimisalusta hankitaan yleensä koko kuntaan, jolloin yksittäinen opettaja ei voi vaikuttaa sen hankintaan. Alusta-hankintoihin osallistuu oppilaitosten it-henkilöstö.

KUSTANNETUN MATERIAALIN OSUUS ERI KOULUTUSASTEILLA

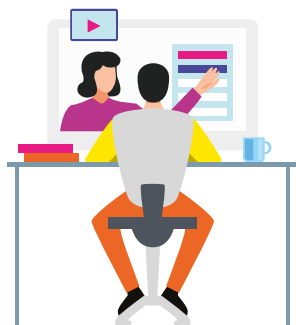
”Opettaja valitsee käyttämänsä materiaalin. Näin hän saa sellaista materiaalia, joka palvelee häntä ja opiskelijoita parhaiten. Opiskelijoita luonnollisesti kuunnellaan, mutta tärkeintä on, että oppimateriaali on opetussuunnitelman mukaista eikä vanhentunutta tai epätarkoituksenmukaista.”

- Lukion opettaja, Varsinais-Suomi

AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA KÄYTETÄÄN KUSTANNETTUA OPPIMATERIAALIA VÄHEMMÄN KUIN LUKIOSSA

Ammatillisessa koulutuksessa käytetään huomattavasti vähemmän kustannettua oppimateriaalia kuin lukiokoulutuksessa. 68 % ammatillisen koulutuksen opettajista kertoo, että heidän oppimateriaaleistaan kustannettua on alle neljäsosa. 43 % lukion opettajista sanoo kustannetun materiaalin osuuden olevan yli 75 %. Myös perusopetuksessa kustannetun oppimateriaalin osuus on merkittävä: opettajista 73 % vastaa osuuden olevan yli puolet kaikesta käytetystä materiaalista.

Perusopetuksen ja lukion suuria lukuja selittää osaltaan kustannetun oppimateriaalin hyvä saatavuus. Moniin oppiaineisiin on saatavilla usean kustantajan tarjoamia vaihtoehtoja, joista opettajat voivat valita mieleisensä kunnan antamissa raameissa. Ammatillisessa koulutuksessa opettajat laativat

hyvin yleisesti oppimateriaalia itse, jolloin materiaali on opiskelijoille maksutonta.

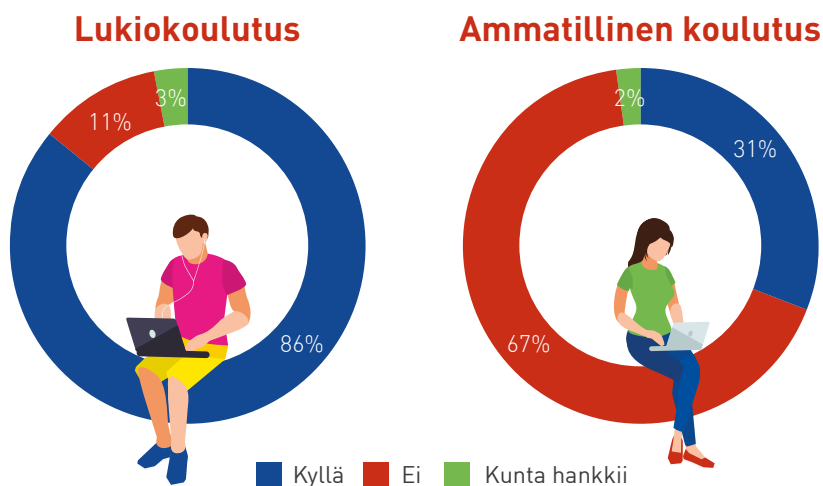
Nykytilanteessa toisen asteen opiskelijat hankkivat oppimateriaalit itse. Opettajilta kysyttiin, edellytetäänkö opiskelijoilta tietyn oppimateriaalin hankintaa. Ammatillisen koulutuksen opettajista 67 % ei edellytä ja 31 % edellyttää hankintoja, 2 % vastaajista ilmoitti kunnan hankkivan oppimateriaalit. Lukio-opettajien vastaavat luvut olivat 11 %, 86 % ja 3 %. Kyselyn ulkopuolelle jäivät ammatillisessa koulutuksessa tarvittavat työvälineet ja suojavaatteet sekä lukio-opiskelussa käytettävät tietokoneet, jotka opiskelijat tällä hetkellä hankkivat pääsääntöisesti itse.

OPPIMISALUSTAT OVAT YLEISIÄ, MUTTA ANALYTIIKAN MAHDOLLISUUKSIA EI AINA HAHMOTETA

Kyselyn tulosten mukaan erilaisia oppimisalustoja käytetään laajalti sekä perus- että toisen asteen opetuksessa. Niitä käytetään jonkin verran myös esiopetuksessa. Perusopetuksen alalla toimivista vastaajista 74 % kertoo, että kouluun on hankittu oppimisalusta ja 11 % vastaajista ei sitä käytä. 76 %:lla lukio-opettajista ja 92 %:lla ammatillisen koulutuksen opettajista on käytössään oppimisalusta, jota vajaa viidennes lukio-opettajista ja 10 % ammatillisen koulutuksen opettajista ei käytä.

Yli puolet (51 %) vastaajista ei hyödynnä oppimisanalytiikkaa lainkaan. 46 % hyödyntää sitä jonkin verran ja vain 3 % paljon. Eniten oppimisanalytiikkaa käytetään lukioissa, joiden opettajista 64 % hyödyntää sitä vähintään jossain määrin. Ammatillisessa koulutuksessa vastaava luku on 46 %.

LUKIOLAISILTA EDELLYTETÄÄN ENEMMÄN OPPIMATERIAALIHANKINTOJA KUIN AMMATTIIN OPIKSELEVILTA

OPPIMISALUSTOJEN KÄYTTÖ ERI KOULUTUSASTEILLA

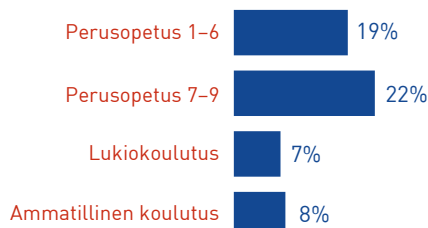
On hankittu, käytän

On hankittu, en käytä

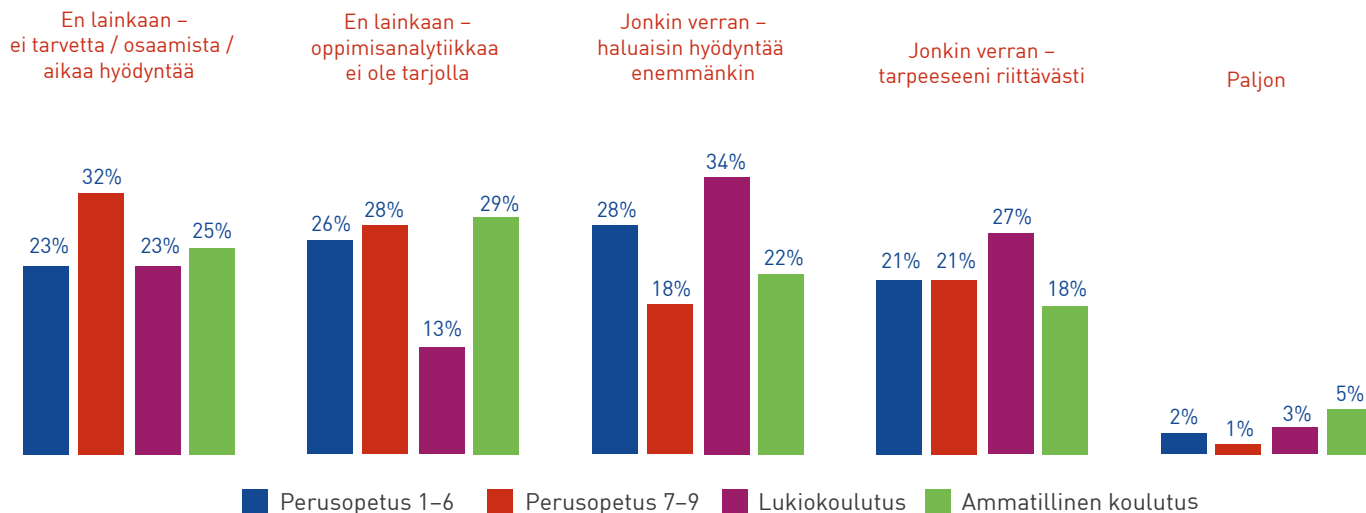
Ei ole hankittu

40 % ammatillisen koulutuksen opettajista hyödyntää jonkin verran oppimisanalytiikkaa

61 % lukio-opettajista hyödyntää jonkin verran oppimisanalytiikkaa

OPPIMISANALYTIIKAN KÄYTTÖ ERI KOULUTUSASTEILLA

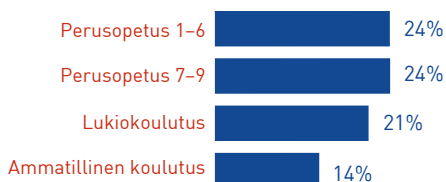

KOULUTUKSEN TARVE DIGITAALISTEN MATERIAALIEN TEKNISEEN TAI PEDAGOGISEEN KÄYTTÖÖN

Ei tarvetta kumpaankaan

Kyllä - pedagogiseen käyttökoulutukseen

Kyllä - tekniseen käyttökoulutukseen

Kyllä - sekä pedagogiseen että tekniseen käyttökoulutukseen

Perusopetuksen vuosiluokkien 1–6 opettajista puolet hyödyntää oppimisanalytiikkaa ja vuosiluokkien 7–9 opettajista 40 %.

Suurin syy oppimisanalytiikan käyttämättä jättämiseen oli se, ettei sitä ole saatavilla. Tätä mieltä oli 54 % vastanneista.

Oppimisanalytiikkaan perustuvia toiminnallisuuksia, kuten oppijan vastausten perusteella eriytyviä oppimateriaaleja, ei ole ollut juurikaan saatavilla. Toiminnallisuuksien taustalla olevaa analytiikkaa ei myöskään tunnisteta. Analytiikka hahmotetaan lähinnä raportointityökaluksi, ei vielä keinoksi ennakoida ja muokata yksilöllistä oppimispolkua.

Opettajilta kysyttiin, ovatko he saaneet koulutusta digitaalisten oppimateriaalien pedagogisesta ja teknisestä käytöstä ja kokevatko he tarvitsevansa lisäkoulutusta. Lähes kaksi kolmasosaa vastaajista pitää lisäkoulutusta tarpeellisena. Oppia kaivataan joko digimateriaalin pedagogiseen käyttöön tai pedagogiseen ja tekniseen käyttöön yhdessä; pelkästään tekniseen käyttökoulutukseen ei koeta tarvetta juuri lainkaan. Koulutustarpeita on erityisesti perusopetuksen alaluokkien opettajilla.

Suurin osa lukion opettajista ei koe tarvitsevansa digitaalisiin materiaaleihin liittyvää koulutusta. Ammatillisen koulutuksen opettajissa koulutusta saaneiden määrä oli selvästi suurempi kuin muilla koulutusasteilla ja suurin osa oli saanut koulutusta sekä pedagogiselta että tekniseltä kannalta. Lisäkoulutusta kaivattiin myös molemmista näkökulmista.

MUUNTUVUUS JA VUOROVAIKUTTEISUUS TUKEVAT TULEVAISUUDEN YKSILÖLLISIÄ OPPIMISPOLKUJA

Kyselyyn vastanneet pohtivat parhaan mahdollisen tulevaisuuden oppimateriaalin ominaisuuksia yhteensä 1836 avoimessa tekstivastauksessa. Vastajaat toivovat selkeitä oppimateriaaleja, jotka taipuvat yksilöllisen oppimisen tarpeisiin. Vastauksissa näkyy laaja tarve eriyttää oppimateriaaleja sekä alas- että ylöspäin niin, että jokainen voi oppia omalla tasol-

PARAS MAHDOLLINEN TULEVAISUUDEN OPPIMATERIAALI

Toiminnallinen Helppokäyttöinen
 Perusteiden Laadukas Maahanmuuttajille Yhteisöllinen Arviointia
 mukainen Visuaalinen Kirja Eriyttävä Vuoro- tukeva
 Monipuolinen Digitaalinen Muokattava
 Erityisryhmille Selkokielineen Ajantasainen Pelillinen Paperinen
 Laaja-alainen Käyttövalmis Oppimisalusta

”Monipuolinen kokonaisuus, samassa paketissa kaikki: painettu, digi, lisämateriaali, kokeet, eriyttävä ylös- ja alaspäin. Kaikki muokattavissa suuntaan tai toiseen.”

- Perusasteen vuosiluokkien 1–6 opettaja, Etelä-Karjala

laan. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisille oppijoille kaitaan selkokielistä, monikielistä tai helposti käännettävissä olevaa tekstiä, jota tukevat monipuoliset visuaaliset elementit.

Oppimateriaalien toivotaan kiinnittyvän opetussuunnitelmiin ja tutkinnon perusteisiin. Opettajan ammattitaitoa on yhdistellä, muokata ja rakentaa pedagogisesti eheä, modulaarinen oppimateriaalikokonaisuus omien oppijoidensa tarpeisiin. Vastauksissa toivotaan vuorovaikutteisia ja adaptiivisia oppimateriaaleja, jotka ohjaavat ja motivoivat oppimaan ja muuntuvat kunkin oppijan osaamistason mukaan.

Tulevaisuuden oppimateriaalin nähdään kannustavan yhteisölliseen oppimiseen, yhdessä tekemiseen ja toiminnallisuuteen. Materiaalien toivotaan tukevan sekä formatiivista että summatiivista arviointia ja sopivan erilaisiin oppimistilanteisiin, kuten opettajajohtoiseen oppimiseen, ryhmä- ja yksilötyöhön sekä etäopiskeluun.

Monen osallistujan toiveissa toistuu sisällöltään oikeellinen ja ajantasaisena pysyvä oppimateriaali. Sisällöltä odotetaan myös ajankohtaisuutta ja ainerajat ylittävän laaja-alaisuuden tukemista. Vastauksissa toivottiin ammattilaisten – sekä kustantajien että opettajien – toteuttamia monipuolisia, laadukkaita ja käyttövalmiita oppisisältöjä, joiden laajuus on muunneltavissa käyttötärpeen mukaan.

Aineiston keruu on toteutettu yhteistyössä Fountain Parkin kanssa verkkoavovierihpohjaisella kyselyllä. Aineisto on saatavilla tutkimuskäyttöön Opetushallituksesta. Lisätietoja: julkaisut@oph.fi

”Täydellinen materiaali on monipuolinen ja huomioi erilaiset oppijat. Se on räätälöitävissä tarpeiden mukaiseksi ja tarpeeksi selkeä. Materiaalissa on erilaisia tasoja sekä selkokielineen versio maahanmuuttajille. Siinä hyödynnetään kuvaa, videoita, tekstiä ja interaktiivisuutta. Palaute tehtävien tai testien suorittamisesta tulee selkeänä ja välittömästi.”

- Ammatillisen koulutuksen opettaja, Uusimaa

UNELMIEN OPPIMATERIAALI ON JOUSTAVASTI RAKENTUVA PEDAGOGINEN KOKONAISUUS

Vastauksissa toistuu vahvana toive oppimateriaalien helppo-käyttöisyydestä ja selkeydestä. Vastaajat peräänkuuluttavat oppimateriaalikokonaisuuksien monipuolisuutta ja modulaarisuutta, mikä tarjoaa sekä opettajalle että oppijalle aidon valinnan ja joustavan yhdistelemisen mahdollisuuden.

Myös materiaalien saatavuus puhutti vastaajia. Käyttövalmiit materiaalit puuttuvat vielä monelta alalta, jolloin toiveena tulevaisuudelle on, että materiaalia olisi ylipäättään saatavilla. Vastauksissa toivotaan myös oppimateriaalien maksuttomuutta tai edullisuutta. Avointen oppimateriaalien osalta esiin nousivat tekijänoikeuksiin ja korvauksiin liittyvät kysymykset.

Opetushallitus on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva virasto, joka vastaa koulutuksen, varhaiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen kehittämisestä sekä kansainvälisyyden edistämisestä.